مەككىدە نازىل بولغان — سۈرە قىيامەت — 56 ئايەت

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

لَآ أُقۡسِمُ بِيَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ ﴿١﴾ وَلَآ أُقۡسِمُ بِٱلنَّفۡسِ ٱللَّوَّامَةِ ﴿٢﴾ أَيَحۡسَبُ ٱلۡإِنسَٰنُ أَلَّن نَّجۡمَعَ
عِظَامَهُۥ ﴿٣﴾ بَلَىٰ قَٰدِرِينَ عَلَىٰٓ أَن نُّسَوِّيَ بَنَانَهُۥ ﴿٤﴾ بَلۡ يُرِيدُ ٱلۡإِنسَٰنُ لِيَفۡجُرَ أَمَامَهُۥ ﴿٥﴾ يَسۡـَٔلُ
أَيَّانَ يَوۡمُ ٱلۡقِيَٰمَةِ ﴿٦﴾ فَإِذَا بَرِقَ ٱلۡبَصَرُ ﴿٧﴾ وَخَسَفَ ٱلۡقَمَرُ ﴿٨﴾ وَجُمِعَ ٱلشَّمۡسُ وَٱلۡقَمَرُ ﴿٩﴾ يَقُولُ
ٱلۡإِنسَٰنُ يَوۡمَئِذٍ أَيۡنَ ٱلۡمَفَرُّ ﴿١٠﴾ كَلَّا لَا وَزَرَ ﴿١١﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوۡمَئِذٍ ٱلۡمُسۡتَقَرُّ ﴿١٢﴾ يُنَبَّؤُاْ ٱلۡإِنسَٰنُ يَوۡمَئِذِۭ
بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ﴿١٣﴾ بَلِ ٱلۡإِنسَٰنُ عَلَىٰ نَفۡسِهِۦ بَصِيرَةٞ ﴿١٤﴾ وَلَوۡ أَلۡقَىٰ مَعَاذِيرَهُۥ ﴿١٥﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللہ نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

قىيامەت كۈنى بىلەن قەسەمكى[1]. ئۆزىنى مالامەت قىلغۇچى نەپسى بىلەن قەسەمكى، (سىلەر چوقۇم تىرىلدۈرۈلىسىلەر، چوقۇم سىلەردىن ھېساب ئېلىنىدۇ)[2]. ئىنسان (يەنى كاپىر) بىزنى ئۆزىنىڭ (چىرىپ تارقىلىپ كەتكەن) سۆڭەكلىرىنى جەمئىي قىلالمايدۇ دەپ گۇمان قىلامدۇ؟[3]. ئۇنداق ئەمەس (يەنى ئۇنىڭ سۆڭەكلىرىنى جەمئىي قىلىمىز)، ئۇنىڭ (ئەڭ ئىنچىكە، ئەڭ نازۇك بولغان) بارماقلىرىنى ئەسلىگە كەلتۈرەلەيمىز[4]. بەلكى ئىنسان كەلگۈسى ھاياتىدا گۇناھتا ئەزۋەيلىمەكچى بولىدۇ[5]. ئۇ (مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن): «قىيامەت كۈنى قاچان بولىدۇ» دەپ سورايدۇ[6]. كۆزلەر تورلاشقان، ئاينىڭ نۇرى ئۆچكەن، كۈن بىلەن ئاي بىرلەشتۈرۈلگەن چاغدا، ئىنسان بۇ كۈندە : «قاچىدىغان جاي قەيەردە؟» دەيدۇ[7 - 10]. ياق، (اللہ نىڭ ئازابىدىن) قاچىدىغان پاناھگاھ يوقتۇر[11]. بۇ كۈندە قارارگاھ پەرۋەردىگارىڭنىڭ تەرىپىدۇر[12]. بۇ كۈندە ئىنسانغا (چوڭ بولسۇن،كىچىك بولسۇن، ياخشىلىق بولسۇن، يامانلىق بولسۇن) ئىلگىرى ـ ئاخىرى قىلغان ئەمەللىرى ئۇقتۇرۇلىدۇ[13]. بەلكى ئىنسان ئۆزىگە (يەنى قىلغان يامان ئىشلىرىغا) ئۆزى گۇۋاھتۇر[14]. ئۇ ئۆزىنى ئاقلاش ئۈچۈن قانچە ئۆزرە ئېيتقان تەقدىردىمۇ (ئۆزرىسى قوبۇل قىلىنمايدۇ)[15].

www.munber.org

قىيامەت كۈنى قايتا تىرىلىشنىڭ بولىدىغانلىقىغا قەسەم قىلىش ۋە ھىيلە قىلغۇچىلارنىڭ ھىيلىسىگە بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

اللە تائالانىڭ بۇ يەردە قەسەم قىلىش بىلەن ئىسپاتلىماقچى بولغان نەرسىسى قايتا تىرىلىشنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاشتۇر ۋە (قىيامەت كۈنى) تەن قايتا تىرىلمەيدۇ دەيدىغان نادان بەندىلەرگە رەددىيە بېرىشتۇر. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**قىيامەت كۈنى بىلەن قەسەمكى، ئۆزىنى مالامەت قىلغۇچى نەپسى بىلەن قەسەمكى، (سىلەر چوقۇم تىرىلدۈرۈلىسىلەر، چوقۇم سىلەردىن ھېساب ئېلىنىدۇ)**﴾ قەتادە: اللە تائالا قىيامەت كۈنى ۋە ئۆزىنى مالامەت قىلغۇچى نەپسىنىڭ ھەر ئىككىلىسى بىلەن قەسەم قىلدى، دېدى. ئىبنى ئابباس ۋە سەئىد ئىبنى جۇبەيرىلەرمۇ شۇنداق دېدى.

قىيامەت كۈنىگۇ ھەممىگە تونۇشلۇق. ئەمما (ئايەتتىكى) ئۆزىنى مالامەت قىلغۇچى نەپسنىڭ قانداق نەپسى ئىكەنلىكىدە (تۆۋەندە ئالىملارنىڭ ئوخشاشمىغان قاراشلىرى بار):

قۇررە ئىبنى خالىد ھەسەن بەسرىنىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، شەك شۈبھىسىزكى، مەن مۆمىن كىشىنى: مەن بۇ سۆزۈم بىلەن نېمىنى مەقسەت قىلدىم، مەن بۇ بىر قېتىملىق تامىقىم بىلەن نېمىنى كۆزلىدىم ۋە بۇ ئويۇم بىلەن نېمىنى مەقسەت قىلدىم دەپ ئۆزىگە ئۆزى مالامەت قىلغۇچى كۆرىمەن ۋە ئەمما يامان ئادەمنى بولسا ئۆزىگە مالامەت قىلماستىنلا، قەدەممۇ قەدەم ئالدىغا ماڭغانلىقىنى كۆرىمەن، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

ئىبنى جەرىر سەئىد ئىبنى جۇبەيرىنىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: (ئۇ نەپسىدىن) ياخشىلىقتا ۋە يامانلىقتا مالامەت قىلغۇچى نەپسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. بۇ ھەقتە ئىكرىمەدىنمۇ شۇنداق رىۋايەت قىلىندى.

ئەلى ئىبنى ئەبۇنۇجەيھە مۇجاھىدنىڭ: (ئۇ نەپسىدىن ياخشى ئىشلارنى) قىلماي ئۆتكۈزۈۋەتكەنلىكىگە پۇشايمان ۋە مالامەت قىلىدىغان نەپسى مەقسەت قىلىنىدۇ، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

﴿**ئىنسان (يەنى كاپىر) بىزنى ئۆزىنىڭ (چىرىپ تارقىلىپ كەتكەن) سۆڭەكلىرىنى جەمئىي قىلالمايدۇ دەپ گۇمان قىلامدۇ؟**﴾ يەنى ئىنسان بىزنى قىيامەت كۈنى ئۇنىڭ سۆڭەكلىرىنى ئۇيەر ـ بۇيەردىن توپلاپ ئۆز ئەسلىگە قايتۇرالمايدۇ دەپ، گۇمان قىلامدۇ؟ ﴿**ئۇنداق ئەمەس (يەنى ئۇنىڭ سۆڭەكلىرىنى جەمئىي قىلىمىز)، ئۇنىڭ (ئەڭ ئىنچىكە، ئەڭ نازۇك بولغان) بارماقلىرىنى ئەسلىگە كەلتۈرەلەيمىز**﴾ يەنى ئۇنداق ئەمەس، بىز ئۇنىڭ سۆڭەكلىرىنى ھەتتا بارماقلىرىغا قەدەر (چېچىلىپ كەتكەن يەرلەردىن) يىغىپ توپلايمىز. بىزنىڭ قۇدرىتىمىز سۆڭەكلەرنى توپلاشقا يېتىدۇ. ئەگەر بىز خالىساق ئىنساننى ئۇنىڭ بارماقلىرىنىڭ ئۇچلىرىنى تەكشى قىلغان ھالەتتە قىلىپ تىرىلدۈرىمىز.

﴿**بەلكى ئىنسان كەلگۈسى ھاياتىدا گۇناھتا ئەزۋەيلىمەكچى بولىدۇ**﴾ سەئىد ئىبنى ئابباسنىڭ: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى، ئىنسان ئالدىغا قەدەممۇقەدەم مېڭىشنى كۆزلەيدۇ دېگەنلىكتۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: ئىنسان ئالدىغا قارىغۇلارچە ماڭماقچى بولىدۇ دېگەنلىكتۇر، دېدى. ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئۇنىڭدىن قىيامەت كۈنىنى ئىنكار قىلغان كاپىر مەقسەت قىلىنىدۇ، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى زەيدمۇ شۇنداق دېدى. شۇڭا اللە تائالا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇ (مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن): «قىيامەت كۈنى قاچان بولىدۇ» دەپ سورايدۇ**﴾ يەنى ئۇ قىيامەت كۈنى قاچان بولىدۇ؟ دەپ

www.munber.org

سورايدۇ. ئۇنىڭ بۇ سوئالى قىيامەتنىڭ بولۇشىنى يىراق ساناپ ۋە قىيامەت كۈنىنىڭ ھەقىقىي بارلىقىنى ئىنكار قىلىپ سورىغان سوئالدۇر. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار: «ئەگەر سىلەر راستچىل بولساڭلار، بۇ ۋەدە (يەنى سىلەر بىزنى قورقۇتۇۋاتقان ئازاب) قاچان ئىشقا ئاشىدۇ؟» دەيدۇ. ئېيتقىنكى، «سىلەرگە (ئازاب ئۈچۈن) ۋەدە قىلىنغان بىر كۈن باركى، ئۇنىڭدىن بىردەممۇ ئىلگىرى ـ كېيىن بولمايسىلەر»﴾[1].

الله تائالا بۇ سۈرىدە مۇنداق دېدى: ﴿كۆزلەر تورلاشقان﴾ يەنى كۆزلەر ئالاقزادە بولۇپ كېتىدۇ. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ (بۇ كۈندە) ئۇلار باشلىرىنى كۆتۈرۈپ، ئالغا قاراپ چاپىدۇ، كۆزلىرى ئېچىلىپ قالىدۇ، (تېڭىرقىغانلىقتىن) دىللىرى (ئەقىل ـ ئىدراكتىن) خالى بولۇپ قالىدۇ﴾[2] يەنى ئۇلار ئالاقزادە بولۇپ ئۆيەر بۇيەرگە قارايدۇ. لېكىن ئۇلار بەك قورقۇپ كەتكەنلىكتىن ئۇلارنىڭ كۆزلىرى بىر نەرسە ئۈستىدە توختاپ تۇرمايدۇ. بەزى ئالىملار الله تائالانىڭ: ﴿كۆزلەر تورلاشقان﴾ ئايىتىنى باشقا بىر خىل قىرائەت بىلەن ئوقۇدى. بۇ خىل قىرائەتكە ئاساسەنمۇ بۇ ئايەت يەنە ئىلگىرىدىكى مەنىگە يېقىن مەنا بېرىدۇ. يەنى قىيامەت كۈنى كۆزلەر ئۇ كۈندىكى ئەھۋاللارنىڭ قورقۇنچلۇق ۋە ئىشلارنىڭ ئېغىر ئىكەنلىكىدىن ئالاقزادە بولۇپ چەكچىيىپ ۋە تورلىشىپ كېتىدۇ.

﴿ئاينىڭ نۇرى ئۆچكەن، كۈن بىلەن ئاي بىرلەشتۈرۈلگەن چاغدا﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد: كۈن بىلەن ئاينىڭ نۇرى ئۆچكەن چاغدا، دېدى. ئىبنى زەيد بۇ ئايەتنى تەپسىر قىلغاندا، بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىنىڭ الله تائالانىڭ: ﴿كۈننىڭ نۇرى ئۆچكەن چاغدا، يۇلتۇزلار تۆكۈلگەن چاغدا﴾[3] دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى بىلەن ئوخشاش ئىكەنلىكىنى بايان قىلدى.

﴿ئىنسان بۇ كۈندە: «قاچىدىغان جاي قەيەردە؟» دەيدۇ﴾ يەنى ئىنسان قىيامەت كۈنى شۇ قورقۇنچلۇق ئىشلارنى (يەنى كۆزلەرنىڭ تورلاشقان، ئاينىڭ نۇرىنىڭ ئۆچكەن ۋە كۈن بىلەن ئاي بىرلەشتۈرۈلگەنلىكىنى) ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەندە قېچىپ كەتمەكچى بولۇپ قېچىپ پاناھلىنىۋالىدىغان جاي قەيەردە، دەيدۇ. الله تائالا ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى: ﴿ياق، (الله نىڭ ئازابىدىن) **قاچىدىغان پاناھگاھ يوقتۇر. بۇ كۈندە قارارگاھ پەرۋەردىگارىڭنىڭ تەرىپىدۇر**﴾ ئىبنى مەسئۇد، ئىبنى ئابباس، سەئىد ئىبنى جۇبەير ۋە بىر تۈكۈم سەلەف ئالىملىرى بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: (ئۇلار الله تائالانىڭ ئازابىدىن) قۇتۇلالمايدۇ دېگەنلىكتۇر، دېدى.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿بۇ كۈندە سىلەرگە قاچىدىغان جاي تېپىلماي قالىدۇ. (قىلمىشلىرىڭلار نامە ـ ئەماللىرىڭلارغا يېزىقلىق بولغانلىقى، ئەزايىڭلار ئۇنىڭغا گۇۋاھ بولغانلىقى ئۈچۈن) سىلەر (ئۇنى) ئىنكار قىلالمايسىلەر﴾[4] شۇنىڭدەك الله تائالا بۇ سۈرىدە مۇنداق دېدى: ﴿ياق، (الله نىڭ ئازابىدىن) **قاچىدىغان پاناھگاھ يوقتۇر**﴾ يەنى سىلەر ئۈچۈن سىلەر پاناھلىنىۋالىدىغان يەر يوق. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**بۇ كۈندە قارارگاھ پەرۋەردىگارىڭنىڭ تەرىپىدۇر**﴾.

---

[1] سۈرە سەبەئ 29 ــ 30 ـ ئايەتلەر.
[2] سۈرە ئىبراھىم 43 ـ ئايەت.
[3] سۈرە تەكۋىر 1 ــ 2 ـ ئايەتلەر.
[4] سۈرە شۇرا 47 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قىيامەت كۈنى ئىنسانىنىڭ بارلىق قىلمىشلىرىنىڭ ئۆزىنىڭ ئالدىدا بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿بۇ كۈندە ئىنسانغا (چوڭ بولسۇن، كىچىك بولسۇن، ياخشىلىق بولسۇن، يامانلىق بولسۇن) ئىلگىرى ـ ئاخىرى قىلغان ئەمەللىرى ئۇقتۇرۇلىدۇ﴾ يەنى ئىنسانغا كۆنىسى بولسۇن، يېڭىسى بولسۇن، بۇرۇنقىسى بولسۇن، كېيىنكىسى بولسۇن، كىچىكى بولسۇن ۋە چوڭى بولسۇن، قىلغان ھەممە قىلمىشلىرى ئۇقتۇرۇلىدۇ. بۇ ھەقتە اللہ تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار قىلغان ـ ئەتكەنلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ نامە ـ ئەمالىغا خاتىرىلەنگەنلىكىنى كۆرىدۇ، پەرۋەردىگارىڭ ھېچ ئادەمگە زۇلۇم قىلمايدۇ﴾[1].

اللہ تائالا شۇنىڭدەك بۇ يەردە مۇنداق دېدى: **﴿بەلكى ئىنسان ئۆزىگە (يەنى قىلغان يامان ئىشلىرىغا) ئۆزى گۇۋاھتۇر. ئۇ ئۆزىنى ئاقلاش ئۈچۈن قانچە ئۆزرە ئېيتقان تەقدىردىمۇ (ئۆزرىسى قوبۇل قىلىنمايدۇ)﴾** يەنى ئىنسان قانچە ئۆزرە ئېيتسىمۇ ۋە (قىلمىشلىرىدىن) تېنىۋالسىمۇ ئۆزىگە ئۆزى گۇۋاھچىدۇر ۋە نېمە قىلغانلىقلىرىنى بىلگۈچىدۇر.

بۇ ھەقتە اللہ تائالا مۇنداق دېدى: ﴿(ئۇنىڭغا) «نامە ـ ئەمالىڭنى ئوقۇغىن! بۈگۈن ئۆزەڭگە (يەنى بۇ قىلمىشلىرىڭغا) ئۆزەڭ گۇۋاھ بولۇشۇڭ كۇپايە » دېيىلىدۇ﴾[2].

﴿بەلكى ئىنسان ئۆزىگە (يەنى قىلغان يامان ئىشلىرىغا) ئۆزى گۇۋاھتۇر﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباسنىڭ: (ئىنسانغا گۇۋاھچى بولىدىغان) ئۇنىڭ قۇلىقى، كۆزى، ئىككى قولى، ئىككى پۇتى ۋە باشقا ئەزالىرىدۇر دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە قەتادە: ئىنسان ئۆزىگە ئۆزى گۇۋاھتۇر، دېدى. يەنە بىر رىۋايەتتە قەتادە: خالىسام، اللہ تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، مەن ئىنسانىنى ئۆزىنىڭ گۇناھىغا كۆز سالماستىن كىشىلەرنىڭ كەمچىلىكلىرىگە ۋە گۇناھلىرىغا كۆز سالىدىغان كۆردۈم دەيمەن، دېدى. رىۋايەت قىلىنىشچە ئىنجىلدا: ئى ئىنسان! سەن كۆزۈڭدىكى (خورمىنىڭ) تۈپىدەك بىر نەرسىنى كۆرمەي تاشلاپ قويۇپ، قېرىندىشىڭنىڭ كۆزىگە قونۇپ قالغان تويىنى كۆرەمسەن دەپ يېزىلغانمىش.

﴿ئۇ ئۆزىنى ئاقلاش ئۈچۈن قانچە ئۆزرە ئېيتقان تەقدىردىمۇ (ئۆزرىسى قوبۇل قىلىنمايدۇ)﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد: ئەگەر ئىنسان ئۆزىنى (قوغداپ) جېدەللەشسىمۇ، يەنە ئۇ ئۆزىگە گۇۋاھتۇر، دېدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە قەتادە: ئەگەر ئۇ ئۇ كۈندە يالغان ـ ياۋداقلار بىلەن ئۆزرە ئېيتسىمۇ، ئۆزرىسى قوبۇل قىلىنمايدۇ، دېدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە سۇددى: ئەگەر ئۇ ئۆزىنىڭ پاكىتلىرىنى ئوتتۇرىغا قويسىمۇ (ئۇ قوبۇل قىلىنمايدۇ) دېدى.

بۇ ھەقتە اللہ تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئاندىن ئۇلار پەقەت ئۆزرە ئېيتىپ (دۇنيادىكى چاغلىرىدىكىگە ئوخشاش يالغانغا ئىلتىجا قىلىپ): «پەرۋەردىگارىمىز! اللہ بىلەن قەسەم قىلىمىزكى، بىز مۇشرىك بولمىغان ئىدۇق» دەيدۇ﴾[3] ﴿ئۇ كۈندە اللہ ئۆلگەنلەرنىڭ ھەممىسىنى تىرىلدۈرىدۇ، ئۇلار (دۇنيادىكى چاغلىرىدا «بىز مۇسۇلمانمىز» دەپ يالغاندىن) سىلەرگە قەسەم ئىچكەندەك اللەغا قەسەم ئىچىدۇ، ئۇلار بۇ قەسەمنىڭ ئۆزلىرىگە پايدىسى بولىدۇ، دەپ ئويلايدۇ، ئاگاھ بولۇڭلاركى، ئۇلار ھەقىقەتەن يالغانچىلاردۇر﴾[4].

---

[1] سۈرە كەھف 49 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئىسرا 14 ـ ئايەت.
[3] سۈرە ئەنئام 23 ـ ئايەت.
[4] سۈرە مۇجادەلە 18 ـ ئايەت.

www.munber.org

﴿ئۇ ئۆزىنى ئاقلاش ئۈچۈن قانچە ئۆزرە ئېيتقان تەقدىردىمۇ (ئۆزرىسى قوبۇل قىلىنمايدۇ)﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەۋفى ئىبنى ئابباسنىڭ: بۇ ئايەتتىن كۆزدە تۇتۇلىدىغىنى (يامان ئىش قىلغان ئادەملەرنىڭ ئېيتىدىغان) ئۆزرىلىرىدۇر، سەن اللە تائالانىڭ تۆۋەندىكى ئايەتلىرىنى ئاڭلىمىدىڭمۇ؟ دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. اللە تائالا يامان ئىش قىلغانلارنىڭ ھەرخىل گەپلەر بىلەن ئۆزرە ئېيتىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿بۇ كۈندە زالىملارنىڭ (ئېيتقان) ئۆزرىسىنىڭ پايدىسى بولمايدۇ، ئۇلاردىن ئۇلارنىڭ (تەۋبە قىلىشى يا ئىتائەت قىلىشى بىلەن) اللە نى رازى قىلىشمۇ تەلەپ قىلىنمايدۇ﴾[1] ﴿شۇ كۈندە ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ اللەغا باش ئەگكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ﴾[2] ﴿ئۇلار (كۇفرىنى ئىختىيار قىلىپ) ئۆزلىرىگە زىيان سالغان شارائىتتا، پەرىشتىلەر ئۇلارنىڭ جانلىرىنى ئالىدۇ. ئۇلار بويسۇنغانلىقلىرىنى بىلدۈرۈپ: «بىز ھېچقانداق يامان ئىش قىلمىدۇق» (دەيدۇ). ئۇنداق ئەمەس، اللە سىلەرنىڭ قىلمىشلىرىڭلارنى ھەقىقەتەن تولۇق بىلگۈچىدۇر﴾[3] ﴿ئاندىن ئۇلار پەقەت ئۆزرە ئېيتىپ (دۇنيادىكى چاغلىرىدىكىگە ئوخشاش يالغانغا ئىلتىجا قىلىپ): «پەرۋەردىگارىمىز! اللە بىلەن قەسەم قىلىمىزكى، بىز مۇشرىك بولمىغان ئىدۇق» دەيدۇ﴾[4].

* * * * * * *

لَا تُحَرِّكۡ بِهِۦ لِسَانَكَ لِتَعۡجَلَ بِهِۦٓ ﴿١٦﴾ إِنَّ عَلَيۡنَا جَمۡعَهُۥ وَقُرۡءَانَهُۥ ﴿١٧﴾ فَإِذَا قَرَأۡنَٰهُ فَٱتَّبِعۡ قُرۡءَانَهُۥ ﴿١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيۡنَا بَيَانَهُۥ ﴿١٩﴾ كَلَّا بَلۡ تُحِبُّونَ ٱلۡعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُونَ ٱلۡأٓخِرَةَ ﴿٢١﴾ وُجُوهٞ يَوۡمَئِذٖ نَّاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٞ ﴿٢٣﴾ وَوُجُوهٞ يَوۡمَئِذِۭ بَاسِرَةٞ ﴿٢٤﴾ تَظُنُّ أَن يُفۡعَلَ بِهَا فَاقِرَةٞ ﴿٢٥﴾

(ساڭا جىبرىئىل ئارقىلىق ۋەھيي نازىل بولۇۋاتقاندا، ئۇنى ئېسىڭغا ئېلىۋېلىش ئۈچۈن) ئالدىراپ تىلىڭنى مىدىرلاتما﴿16﴾. ئۇنى توپلاش ۋە ئوقۇپ بېرىش بىزنىڭ مەسئۇلىيىتىمىزدۇر﴿17﴾. ساڭا ئۇنى ئوقۇپ بەرگىنىمىزدە (يەنى جىبرىئىل ساڭا ئوقۇپ بەرگەندە) ئۇنىڭ ئوقۇشىغا ئەگەشكىن﴿18﴾. ئاندىن ئۇنى چۈشەندۈرۈپ بېرىش بىزنىڭ مەسئۇلىيىتىمىزدۇر﴿19﴾. (ئى مۇشرىكلار جامائەسى!) ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش، ھېساب بېرىش سىلەر گۇمان قىلغاندەك يوق ئىش ئەمەس)، بەلكى سىلەر بۇ دۇنيانى دوست تۇتىسىلەر﴿20﴾. ئاخىرەتكە كۆڭۈل بۆلمەيسىلەر﴿21﴾. بۇكۈندە، (سائادەتمەنلەرنىڭ) يۈزلىرى نۇرلۇق بولىدۇ﴿22﴾. (ئۇلار) پەرۋەردىگارىغا قاراپ تۇرىدۇ﴿23﴾. بۇ كۈندە، نۇرغۇن يۈزلەر تۇتۇق بولىدۇ﴿24﴾. ئۆزلىرىنىڭ چوڭ مۇشكۈللۈككە دۇچار بولىدىغانلىقىغا ئۇلار جەزمەن ئىشىنىدۇ﴿25﴾.

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ۋەھيىنى تاپشۇرۇپ ئېلىشنى ئۆگىتىش توغرىسىدا

مانا بۇ، اللە تائالانىڭ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ئۇنىڭ پەرىشتىدىن ۋەھيىنى قانداق تاپشۇرۇپ ئالىدىغانلىقىنى ئۆگىتىشىدۇر. چۈنكى، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ۋەھيىنى تاپشۇرۇپ ئېلىشقا ئالدىراپ كېتەتتى ۋە ئۇنى پەرىشتە بىلەن تەڭلا ئوقۇيتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن اللە تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى

(1) سۈرە رۇم 57 ـ ئايەت.
(2) سۈرە نەھل 87 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(3) سۈرە نەھل 28 ـ ئايەت.
(4) سۈرە ئەنئام 23 ـ ئايەت.

www.munber.org

پەرىشتە ئۇنىڭغا ۋەھيىنى ئېلىپ كەلگەندە، پەرىشتىگە قوشۇلۇپ قۇلاق سېلىشقا بۇيرۇدى. ۋەھيىنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ دىلىدا توپلاشقا، ئۇنىڭ ۋەھيىنى ئاللاھ تائالا چۈشۈرگەندەك ئادا قىلىشقا، ئۇنىڭغا ئاسانچىلىق يارىتىپ بېرىشكە ۋە ۋەھيىنى ئۇنىڭغا روشەن، ئوچۇق بايان قىلىپ بېرىشكە ئۆزىنىڭ كېپىل ئىكەنلىكىنى بايان قىلدى.

بۇ بىر نەچچە باپقۇچ بولۇپ ئاللاھ تائالا بىرىنچى باسقۇچتا ۋەھيىنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ دىلىغا توپلايدۇ. ئىككىنچى باسقۇچتا ۋەھيىنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ئوقۇتىدۇ ۋە ئۈچىنچى باسقۇچتا ۋەھيىنىڭ مەنىسىنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ئوچۇقلاپ بېرىدۇ.

شۇڭا ئاللاھ تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**(ساڭا جىبرىئىل ئارقىلىق ۋەھيى نازىل بولۇۋاتقاندا، ئۇنى ئېسىڭغا ئېلىۋېلىش ئۈچۈن) ئالدىراپ تىلىڭنى مىدىرلاتما**﴾ يەنى قۇرئاننى (ئوقۇشقا ئالدىراپ تىلىڭنى مىدىرلاتما). بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئاللاھ (زاتى، سۈپىتى جەھەتتە پۈتۈن مەخلۇقاتتىن) ئۈستۈندۇر، ھەق پادىشاھتۇر، (ئى مۇھەممەد!) ساڭا قۇرئاننىڭ ۋەھيىسى تاماملىنىشتىن بۇرۇن ئوقۇشقا ئالدىراپ كەتمىگىن، (يەنى جىبرىئىل ساڭا قۇرئاننى ئوقۇپ بېرىۋاتقاندا، بىللە ئوقۇشقا ئالدىراپ كەتمەي، ئۇ تىلاۋەتتىن فارىغ بولغۇچە تىڭشاپ تۇرغىن). «ئى پەرۋەردىگارىم! ئىلمىمنى زىيادە قىلغىن!» دېگىن﴾[1].

﴿**ئۇنى توپلاش ۋە ئوقۇپ بېرىش بىزنىڭ مەسئۇلىيىتىمىزدۇر**﴾ يەنى ئۇنى سېنىڭ دىلىڭغا توپلاش ۋە ئۇنى ساڭا ئوقۇتۇش (بىزنىڭ مەسئۇلىيىتىمىز). ﴿**ساڭا ئۇنى ئوقۇپ بەرگىنىمىزدە (يەنى جىبرىئىل ساڭا ئوقۇپ بەرگەندە)**﴾ يەنى جىبرىئىل ئۇنى ساڭا ئاللاھ تائالانىڭ نامىدىن ئوقۇپ بەرگەندە، ﴿**ئۇنىڭ ئوقۇشىغا ئەگەشكىن**﴾ يەنى سەن ئۇنىڭغا قۇلاق سالغىن ئاندىن ئۇنى خۇددى جىبرىئىل ساڭا ئوقۇپ بەرگەندەك ئوقۇغىن.

﴿**ئاندىن ئۇنى چۈشەندۈرۈپ بېرىش بىزنىڭ مەسئۇلىيىتىمىزدۇر**﴾ يەنى بىز ئۇنى دىلىڭدا توپلاپ ۋە ئۇنى ساڭا ئوقۇپ بېرىپ بولغاندىن كېيىن، بىز ئۇنىڭ مەنىسىنى بىزخالىغىنىمىز ۋە يولغا قويغىنىمىزدەك ساڭا بايان قىلىپ بېرىمىز ۋە روشەنلەشتۈرۈپ بېرىمىز.

ئىمام ئەھمەد ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام چۈشۈرۈلگەن ۋەھيىنى (ياد ئېلىۋېلىشنىڭ) قاتتىق ئامالىنى قىلىپ ئىككى كالپۇكىنى مىدىرلىتىپ كېتەتتى. (ئىبنى ئابباستىن ھەدىس رىۋايەت قىلغۇچى كىشى) ئىبنى ئابباس ماڭا: مەنمۇ ئىككى كالپۇكۇمنى خۇددى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئىككى كالپۇكىنى مىدىرلاتقاندەك مىدىرلىتىمەن، دېدى. سەئىد ماڭا: مەنمۇ ئىككى كالپۇكۇمنى خۇددى ئىبنى ئابباس ئىككى كالپۇكىنى مىدىرلاتقاندەك مىدىرلىتىمەن، دېدى. (پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام كالپۇكىنى مىدىرلاتقانلىقى ئۈچۈن) ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتنى چۈشۈردى: ﴿**(ساڭا جىبرىئىل ئارقىلىق ۋەھيى نازىل بولۇۋاتقاندا، ئۇنى ئېسىڭغا ئېلىۋېلىش ئۈچۈن) ئالدىراپ تىلىڭنى مىدىرلاتما. ئۇنى توپلاش ۋە ئوقۇپ بېرىش بىزنىڭ مەسئۇلىيىتىمىزدۇر. ساڭا ئۇنى ئوقۇپ بەرگىنىمىزدە (يەنى جىبرىئىل ساڭا ئوقۇپ بەرگەندە) ئۇنىڭ ئوقۇشىغا ئەگەشكىن**﴾ يەنى ئۇنىڭغا قۇلاق سالغىن ۋە شۈك تۇرغىن. ﴿**ئاندىن ئۇنى چۈشەندۈرۈپ بېرىش بىزنىڭ مەسئۇلىيىتىمىزدۇر**﴾ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بۇ ئايەت چۈشكەندىن كېيىن جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام (ۋەھيىنى ئوقۇپ بەرگەندە ئۇنى تىڭشاپ تۇرۇپ) ئۇ كەتكەندە ئۇنى خۇددى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئوقۇپ بەرگەندەك ئوقۇيتتى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلدى. لېكىن بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى مۇنداق رىۋايەت

[1] سۈرە تاھا 114 ـ ئايەت.

www.munber.org

قىلدى: جىبرىئىل پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلگەندە، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بېشىنى ئېگىپ گەپ قىلماي شۈك تۇراتتى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام كەتكەندىن كېيىن ۋەھيىنى خۇددى الله تائالا ۋەدە قىلغاندەك ئوقۇيتتى.

قىيامەت كۈننى ئىنكار قىلىشنىڭ سەۋەبى بولسا دۇنيانى ياخشى كۆرۈش ۋە ئاخىرەتتىن غەپلەتتە ياشاش ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿(ئى مۇشرىكلار جامائەسى!) ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش، ھېساب بېرىش سىلەر گۇمان قىلغاندەك يوق ئىش ئەمەس)، بەلكى سىلەر بۇ دۇنيانى دوست تۇتىسىلەر. ئاخىرەتكە كۆڭۈل بۆلمەيسىلەر﴾ يەنى ئۇلارنىڭ قىيامەت كۈننى، الله تائالا پەيغەمبىرىگە چۈشۈرگەن ھەق ۋەھيىنى ۋە كاتتا قۇرئاننى ئىنكار قىلىشىغا ئۇلارغا سەۋەبچى بولغان نەرسە بولسا، ئۇلارنىڭ پەقەت مۇشۇ دۇنياغىلا كۆڭۈل بېرىپ كېتىشى ۋە ئاخىرەتكە كۆڭۈل بۆلمەسلىكىدۇر.

ئاخىرەتتە الله تائالانى كۆرۈش توغرىسىدا

﴿بۇ كۈندە، (سائادەتمەنلەرنىڭ) يۈزلىرى نۇرلۇق بولىدۇ﴾ يەنى ئۇلارنىڭ يۈزلىرى چىرايلىق، گۈزەل، نۇرلۇق بولۇپ، خۇشاللىق ئالامەتلىرى كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. ﴿(ئۇلار) پەرۋەردىگارىغا قاراپ تۇرىدۇ﴾ يەنى ئۇلار پەرۋەردىگارىنى ئاشكارا كۆرىدۇ.

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭلارنى ئاشكارا كۆرىسىلەر». مۆمىنلەرنىڭ ئاخىرەتتە غالىب ۋە بۈيۈك اللهنى كۆرىدىغانلىقى ھەققىدە ھەدىسشۇناس ئىماملار رەت قىلىش مۇمكىن بولمايدىغان نۇرغۇن سەھىھ ۋە مۇتەۋاتىر ھەدىسلەرنى رىۋايەت قىلغان. تۆۋەندىكى ھەدىس شۇلاردىن بىرىدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇسەئىد ۋە ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالارنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ساھابىلار ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! قىيامەت كۈنى بىز پەرۋەردىگارىمىزنى كۆرەلەيمىزمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇلۇتسىز ئاسماندا سىلەرنىڭ كۈن بىلەن ئاينى كۆرۈشۈڭلارغا بىرەر نەرسە توسالغۇ بولامدۇ؟» دېدى. ساھابىلار: ياق، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شەك - شۈبھىسىزكى، سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنى ئەنە شۇنداق توسالغۇسىز ھالەتتە كۆرىسىلەر» دېدى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، جەرىرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر تولۇن ئاي كېچىسى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئايغا قاراپ تۇرۇپ: «شەك - شۈبھىسىزكى، سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنى خۇددى بۇ ئاينى كۆرۈپ تۇرغاندەك كۆرىسىلەر، بامدات نامىزى بىلەن دىگەر نامىزىنى ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇشقا قادىر بولالىساڭلار، ئۇنى ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇڭلار» دېدى.

ئىمام مۇسلىم سۇھەيبتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «جەننەت ئەھلى جەننەتكە كىرگەندە، الله تائالا ئۇلارغا: سىلەرگە زىيادە نەرسە بېرىشىمنى خالامسىلەر؟ دەيدۇ. ئۇلار: بىزنىڭ يۈزلىرىمىزنى ئاق قىلمىدىڭمۇ؟ بىزنى جەننەتكە كىرگۈزۈپ، دوزاختىن قۇتۇلدۇرمىدىڭمۇ؟ دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا ئۆزىنىڭ زاتى پەردىلەنگەن پەردىنى ئاچىدۇ. ئۇلارغا پەرۋەردىگارىغا قاراشتىن ياخشىراق ھېچ نەرسە بېرىلگەن ئەمەس، مانا بۇ، ئۇلارغا بېرىلگەن زىيادە

نەرسىدۇر» ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ﴿ياخشى ئىش قىلغانلار جەننەتكە ۋە اﷲ نىڭ جامالىنى كۆرۈشكە نائىل بولىدۇ﴾[1] دېدى.

ئىمام مۇسلىم، جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، اﷲ مۆمىنلەرگە كۇلۇمسىرىگەن ھالەتتە ئۆز جامالىنى كۆرسىتىدۇ». يەنى اﷲ مۆمىنلەرگە ئۆزىنىڭ جامالىنى قىيامەت مەيدانىدا كۆرسىتىدۇ.

بۇ ھەدىسلەر مۆمىنلەرنىڭ غالىب ۋە بۈيۈك پەرۋەردىگارىنى قىيامەت مەيدانىدا ۋە جەننەتنىڭ باغچىلىرىدا كۆرىدىغانلىقىنى ئىسپاتلايدۇ. ئەگەر سۆزىمىزنىڭ ئۇزۇراپ كېتىشىدىن قورقمايدىغان بولساق، بۇ ھەدىس كىتابلىرىدا بۇ ھەقتە رىۋايەت قىلىنغان ھەدىسلەرنى تولۇق تېكىستلەر بىلەن كەلتۈرەتتۇق. لېكىن بۇ تەپسىرنىڭ نۇرغۇن ئورۇنلىرىدا بۇ ھەدىسلەرنىڭ بىر بۆلۈمىنى ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا رىۋايەت قىلدۇق. مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش اﷲ تائالاغا خاستۇر. اﷲ غا ھەمدۇسانالار بولسۇنكى، قىيامەتتە مۆمىنلەرنىڭ اﷲ نىڭ جامالىنى كۆرۈش مەسىلىسىگە ساھابىلار، تابىئىنلار ۋە سەلەپ ئۆلىمالىرى، شۇنداقلا ئىسلام ئۆلىمالىرى بىردەك بىرلىككە كەلگەن.

قىيامەت كۈنى گۇناھكارلارنىڭ يۈزلىرىنىڭ قارىداپ كېتىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**بۇ كۈندە، نۇرغۇن يۈزلەر تۇتۇق بولىدۇ**﴾ مانا بۇ يۈزلەر گۇناھكارلارنىڭ يۈزلىرىدۇر. قىيامەت كۈنى بۇ يۈزلەر تۇرۇلگەن ھالەتتە بولىدۇ. سۇددى بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: بۇ يۈزلەر قورقۇنچتىن تاتىرىپ كېتىدۇ.

﴿**ئۆزلىرىنىڭ چوڭ مۇشكۇللۇككە دۇچار بولىدىغانلىقىغا ئۇلار جەزمەن ئىشىنىدۇ**﴾ قەتادە بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ يامانلىققا دۇچار بولغانلىقىغا جەزمەن ئىشىنىدۇ. سۇددى مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ھالاك بولغانلىقىغا جەزمەن ئىشىنىدۇ. ئىبنى زەيد مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ دوزاخقا كىرىدىغانلىقىغا جەزمەن ئىشىنىدۇ. يۇقىرىدىكى ئايەتلەرنىڭ مەزمۇنى اﷲ تائالانىڭ تۆۋەندىكى ئايەتلىرىنىڭ مەزمۇنىغا ئوخشايدۇ. ﴿شۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈندە) بەزى يۈزلەر (يەنى مۆمىنلەرنىڭ يۈزلىرى) ئاقىرىدۇ، بەزى يۈزلەر (يەنى كۇففارلارنىڭ يۈزلىرى) قارىيىدۇ﴾[2] ﴿ئۇ كۈندە نۇرغۇن يۈزلەردىن نۇر، كۈلكە ۋە خۇشال ـ خۇراملىق يېغىپ تۇرىدۇ. يەنە بۇ كۈندە نۇرغۇن يۈزلەرنى چاڭ ـ توزاڭ بېسىپ كەتكەن، قارىداپ كەتكەن بولىدۇ. بۇلار بولسا كاپىرلاردۇر، فاجىرلاردۇر﴾[3] ﴿بۇ كۈندە نۇرغۇن ئادەملەر خار بولغۇچىدۇر. ئۇلار دۇنيادا گۇناھ قىلغۇچىلاردۇر، (ئاخىرەتتە) جاپا تارتقۇچىلاردۇر. ئۇلار ھارارىتى قاتتىق دوزاخقا كىرىدۇ. (سۇلىرى) قايناپ تۇرغان بۇلاقتىن سۇغىرىلىدۇ. ئۇلار ئۇچۇن زەرىدىن (يەنى بەد ـ بۇي، ئاچچىق تىكەندىن) باشقا يېمەكلىك بولمايدۇ. زەرى كىشىنى سەمرىتمەيدۇ، ئاچلىقنى پەسەيتمەيدۇ. بۇ كۈندە نۇرغۇن كىشىلەر باركى، ئۇلار نېمەت بىلەن خۇشالدۇر. بۇ دۇنيادا قىلغان (سەئيى ـ ئەمەللىرىدىن) مەمنۇندۇر. ئۇلار ئالىي جەننەتتىدۇر﴾[4]. بۇ مەزمۇندىكى ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر.

* * * * * * *

---

[1] سۈرە يۇنۇس 26 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئال ئىمران 106 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئەبەسە 38 ـــ 42 ـ ئايەتكىچە.
[4] سۈرە غاشىيە 2 ـــ 10 ـ ئايەتكىچە.

www.munber.org

كَلاَّ إِذَا بَلَغَتِ ٱلتَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ مَنْۜ رَاقٍ ﴿٢٧﴾ وَظَنَّ أَنَّهُ ٱلْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾ وَٱلْتَفَّتِ ٱلسَّاقُ
بِٱلسَّاقِ ﴿٢٩﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ ٱلْمَسَاقُ ﴿٣٠﴾ فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ ﴿٣١﴾ وَلَٰكِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٣٢﴾ ثُمَّ
ذَهَبَ إِلَىٰٓ أَهْلِهِۦ يَتَمَطَّىٰٓ ﴿٣٣﴾ أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ ﴿٣٤﴾ ثُمَّ أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰٓ ﴿٣٥﴾ أَيَحْسَبُ ٱلْإِنسَٰنُ أَن
يُتْرَكَ سُدًى ﴿٣٦﴾ أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِّن مَّنِيٍّ يُمْنَىٰ ﴿٣٧﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ ﴿٣٨﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ
ٱلزَّوْجَيْنِ ٱلذَّكَرَ وَٱلْأُنثَىٰٓ ﴿٣٩﴾ أَلَيْسَ ذَٰلِكَ بِقَٰدِرٍ عَلَىٰٓ أَن يُحْـِۧىَ ٱلْمَوْتَىٰ ﴿٤٠﴾

راستلا جان ھەلقۇمغا يەتكەندە، «(بۇ كېسەلگە) كىم ئىلاج قىلالايدۇ» دېيىلىدۇ﴿26 ـ 27﴾. (سەكراتتا ياتقان ئادەم) بۇ (دۇنيادىن) ئايرىلىش ئىكەنلىكىنى جەزمەن بىلىدۇ﴿28﴾. (سەكراتنىڭ قاتتىقلىقىدىن) پاچاق پاچاققا كىرىشىپ كېتىدۇ﴿29﴾. بۇ كۈندە ھەيدەپ بېرىلىدىغان جاي پەرۋەردىگارىڭنىڭ دەرگاھىدۇر﴿30﴾. (كاپىر قۇرئاننى) ئىشەنمىدى، ناماز ئوقۇمىدى﴿31﴾. لېكىن ئۇ (قۇرئاننى) ئىنكار قىلدى ۋە (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈدى﴿32﴾. ئاندىن كېرىلگەن ھالدا ئۆيىگە قايتتى﴿33﴾. ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! ﴿34﴾. يەنە ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! ﴿35﴾. ئىنسان ئۆزىنى بىكار قويۇپ بېرىلىدۇ (يەنى شەرىئەت ئىشلىرىغا تەكلىپ قىلىنماي، مەيلىگە قويۇۋېتىلگەن ھايۋانغا ئوخشاش) دەپ ئويلامدۇ؟ ﴿36﴾. ئۇ (بەچچىدانلارغا) تۆكۈلىدىغان (ئاجىز مەنى) ئەمەسمىدى؟ ﴿37﴾. ئاندىن ئۇ لەختە قان بولدى، ئاندىن الله ئۇنى چىرايلىق شەكىلدە ياراتتى﴿38﴾. ئۇ مەنىدىن ئەر ـ ئايال (ئىككى تىپنى) ياراتتى﴿39﴾. ئۇ (يەنى يۇقىرىقىدەك ئىشلارنى قىلالىغان الله) ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشكە قادىر ئەمەسمۇ؟ ﴿40﴾.

سەكراتقا چۈشكەندە قىيامەتنىڭ بولىدىغانلىقىغا ئىشەنچنىڭ بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتلەردە ئىنساننىڭ سەكراتتىكى ھالىتىدىن ۋە ئۇنى ئورىۋالغان قورقۇنچلاردىن خەۋەر بېرىدۇ. الله تائالا بۇ ھالەتنى بىزگە مۇستەھكەم سۆز بىلەن ئىسپاتلاپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**راستلا جان ھەلقۇمغا يەتكەندە**﴾ تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەتنى ئىككى خىل تەپسىر قىلغان، بىرى: ئى ئادەم ئەۋلادى! ساڭا بېرىلگەن قىيامەت ھەققىدىكى خەۋەرنى ئەمدى ئىنكار قىلالمايسەن. چۈنكى ئۇ كۆز ئالدىڭدا ئاشكارا ھالەتكە ئايلاندى. يەنى بىرى جان تېنىڭدىن سۇغۇرۇلۇپ ھەلقۇمىڭغا يەتكەن چاغدا، ساڭا كىم ئامال قىلالايدۇ؟

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿جان ھەلقۇمغا يەتكەن چاغدا (سەكراتتىكى كىشىگە) قاراپ تۇرىسىلەر. بىز (ئىلمىمىز ۋە قۇدرىتىمىز بىلەن) ئۇنىڭغا سىلەردىن يېقىنمىز، لېكىن سىلەر (ئۇنى) كۆرمەيسىلەر (يەنى بىلمەيسىلەر). ئەگەر (سىلەر گۇمان قىلغاندەك ئەمەللىرىڭلارغا قاراپ) جازاغا تارتىلمايدىغان بولساڭلار، نېمىشقا ئۇنى (يەنى ئۇ مېيىتنىڭ جېنىنى بەدىنىگە قايتۇرمايسىلەر؟ ئەگەر (سۆزۈڭلاردا) راستچىل بولساڭلار﴾[1].

﴿«(بۇ كېسەلگە) كىم ئىلاج قىلالايدۇ» دېيىلىدۇ﴾ ئىكرىمە ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇنىڭغا كىم دۇئا قىلىپ ئۇنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزالايدۇ. ئەبۇقىلابە مۇنداق دەيدۇ: ئۇنىڭغا قايسى دوختۇر داۋا قىلىپ شىپالىق بېرەلەيدۇ. قەتادە، زەھھاك ۋە ئىبنى زەيد قاتارلىقلارمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش دېگەن.

---

[1] سۈرە ۋاقىئە 83 ـــ 87 ـ ئايەتكىچە.

www.munber.org

﴿(سەكراتنىڭ قاتتىقلىقىدىن) پاچاق پاچاققا كىرىشىپ كېتىدۇ﴾ ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دىگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: دۇنيانىڭ كۈنلىرىدىن ئەڭ ئاخىرقى كۈن، ئاخىرەتنىڭ كۈنلىرىدىن ئەڭ دەسلەپكى كۈن يېتىپ كەلگەندە، الله رەھىم قىلغان كىشىدىن باشقا ئىنسان قاتتىقلىققا ئۇستىگە ئۇچرايدۇ.

ئىكرىمە مۇنداق دەيدۇ: بۇ ۋاقىتتا كاتتا ئىشنىڭ ئۇستىگە كاتتا ئىش يۈز بېرىدۇ. مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: بۇ ۋاقىتتا بالانىڭ ئۇستىگە بالا يۈز بېرىدۇ. ھەسەنبەسرى مۇنداق دەيدۇ: سەكراتنىڭ قاتتىقلىقىدىن سىنىڭ ئىككى پاچىقىڭ بىر ـ بىرىگە كىرىشىپ كېتىدۇ. ھەسەنبەسرى يەنە بىر رىۋايەتتە مۇنداق دەيدۇ: ئۇنىڭ ئىككى پۇتىدىن جان چىقىپ كېتىدۇ. ئۇ ئىككى پۇت ئۇنى كۆتۈرۈپ تۇرالمايدۇ. ئۇ ئىلگىرى بۇ ئىككى پۇتى بىلەن ئەتراپلارنى ئايلىنىپ يۈرەتتى.

﴿بۇ كۈندە ھەيدەپ بېرىلىدىغان جاي پەرۋەردىگارىڭنىڭ دەرگاھىدۇر﴾ يەنى ئاخىر قايتىپ بارىدىغان جاي الله نىڭ دەرگاھىدۇر. جان چىققاندا جان ئاسمانغا كۆتۈرۈلىدۇ. ئاندىن غالىب ۋە بۈيۈك الله پەرىشتىلەرگە: بەندەمنى زېمىنغا قايتۇرۇڭلار، مەن ئۇلارنى ھەقىقەتەن زېمىندىن ياراتتىم. ئۇلارنى زېمىنغا قايتۇرىمەن ۋە ئۇلارنى يەنە بىر قېتىم زېمىندىن چىقىرىمەن، دەيدۇ.

بۇ ھەقتە بەرا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن ئۇزۇن بىر ھەدىس رىۋايەت قىلىنغان. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله بەندىلىرىنىڭ ئۈستىدە قاھىردۇر (يەنى الله بەندىلىرىنى تىزگىنلەپ تۇرغۇچىدۇر)، ئۇ سىلەرگە ساقلىغۇچى پەرىشتىلەرنى (يەنى قىلغان ئەتكەننى خاتىرىلەپ تۇرىدىغان پەرىشتىلەرنى) ئەۋەتىدۇ،بىرىڭلارغا ئۆلۈم كەلسە، ئۇنى بىزنىڭ پەرىشتىلىرىمىز قەبزى روھ قىلىدۇ. ئۇلار (الله نىڭ ئەمرىنى ئورۇنلاشتا) بىپەرۋالىق قىلمايدۇ.ئاندىن ئۇلار (يەنى بەندىلەر) ھەق ھۆكۈم قىلغۇچى، ئىگىسى الله نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىدۇ (قىيامەت كۈنى) ھۆكۈم قىلىش يالغۇز الله غىلا خاستۇر، الله ئەڭ تېز ھېساب ئالغۇچىدۇر﴾[1].

ھەقنى ئىنكار قىلغۇچىنىڭ ھالىنى بايان قىلىش توغرىسىدا

﴿(كاپىر قۇرئانغا) ئىشەنمىدى، ناماز ئوقۇمىدى. لېكىن ئۇ (قۇرئاننى) ئىنكار قىلدى ۋە (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈدى﴾ بۇ ئايەت كاپىرنىڭ دۇنيادىكى چاغدا ھەقنى چىن قەلبى بىلەن ئىنكار قىلغانلىقى، ھەقكە ئەمەل قىلىشتىن پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن يۈز ئۆرۈگەنلىكى، ئۇنىڭ ئىچىدىمۇ ۋە تېشىدىمۇ ھېچقانداق ياخشىلىقنىڭ يوقلىقىنى خەۋەر بېرىدۇ.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿(كاپىر قۇرئانغا) ئىشەنمىدى، ناماز ئوقۇمىدى. لېكىن ئۇ (قۇرئاننى) ئىنكار قىلدى ۋە (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈدى. ئاندىن كېرىلگەن ھالدا ئۆيىگە قايتتى﴾** يەنى ئۇ ھەددىدىن ئاشقان، چوڭچىلىق قىلغان، خۇشاللىققا چۆمگەن، ھەقكە كۆڭۈل بۆلۈشتىن ۋە ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىشتىن ھورۇنلۇق قىلغان ھالدا ئۆيىگە قايتتى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۆيلىرىگە قايتقاندا (مۆمىنلەرنىڭ غەيۋىتىنى قىلىپ) مەزە قىلغان ھالدا قايتىشاتتى﴾[2] ﴿چۈنكى ئۇ (دۇنيادىكى چېغىدا) ئائىلىسىدە شاد ـ خۇرام ئىدى. ئۇ

---

[1] سۈرە ئەنئام 61 ــ 62 ـ ئايەتلەر.
[2] سۈرە مۇتەففىفىن 31 ـ ئايەت.

www.munber.org

پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا قايتمايمەن دەپ گۇمان قىلدى. ئۇنداق ئەمەس (يەنى ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا قايتىدۇ)﴾[1].

﴿ئاندىن كېرىلگەن ھالدا ئۆيىگە قايتتى﴾ زەھھاك ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يەنى ئۇ چوڭچىلىق قىلغان ھالدا ئۆيىگە قايتتى. قەتادە ۋە زەيد ئىبنى ئەسلەم مۇنداق دەيدۇ: ئۇ كېرىلىپ، يېيىلغان ھالدا ئۆيىگە قايتتى.

﴿ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! يەنە ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا!﴾ بۇ ئايەت اللە تائالاغا كاپىر بولغۇچى، كېرىلىپ ماڭغۇچى كاپىرغا اللە تائالا تەرىپىدىن قىلىنغان قاتتىق تەھدىت ۋە ئاگاھلاندۇرۇشتۇر. يەنى سەن ياراتقۇچۇڭ اللە تائالاغا كاپىر بولۇپ تۇرۇپ، مۇشۇنداق كېرىلىپ مېڭىشقا ھەقلىقمۇ سەن؟

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئۇنىڭغا خارلاش ۋە مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن) «(بۇ ئازابنى) تېتىغىن، سەن ھەقىقەتەن ئىززەتلىك ئۇلۇغ زات ئىدىڭ﴾[2] ﴿(كۇففارلارغا) «(دۇنيانىڭ لەززەتلىرىدىن) ۋاقىتلىق يەڭلار ۋە بەھرىمەن بولۇڭلار، شۈبھىسىزكى، سىلەر گۇناھكارسىلەر» (دېيىلىدۇ)﴾[3] ﴿سىلەر اللە دىن باشقا خالىغىنىڭلارغا ئىبادەت قىلىڭلار﴾[4] ﴿خالىغىنىڭلارنى قىلىڭلار﴾[5] مۇنداق ئادەمگە مەسخىرە قىلىش ۋە ئاگاھلاندۇرۇش يۈزىسىدىن يۇقىرىدىكى ئايەتلەر ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ئايەتلەردە بايان قىلىنغاندەك سۆزلەر قىلىنىدۇ.

ئىمام نەسەئى سەئىد ئىبنى جۇبەيرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇماغا: ﴿ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! يەنە ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا!﴾ دېگەن ئايەتلەر ھەققىدە سۆزلەپ بەرگىن، دېدىم. ئۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ سۆزلەرنى ئەبۇجەھلىگە ئېيتقان، ئاندىن غالىب ۋە بۈيۈك اللە بۇ ئايەتلەرنى نازىل قىلغان، دېدى.

ئىبنى ئەبۇھاتەم قەتادىنىڭ بۇ ئايەتلەر ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ ئايەت سىلەر ئاڭلاپ تۇرغاندەك ئاگاھلاندۇرۇشنىڭ ئۈستىگە ئاگاھلاندۇرۇشتۇر. ئېيتىلىشىچە، اللە نىڭ دۈشمىنى ئەبۇجەھل، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ياقىسىدىن تۇتقان، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! يەنە ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا!» دېگەن. شۇنىڭ بىلەن اللە نىڭ دۈشمىنى ئەبۇجەھل: ئى مۇھەممەد! سەن ماڭا تەھدىت قىلىۋاتامسەن؟ اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، سەن ۋە سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ ماڭا ھېچ نەرسە قىلالمايسىلەر، مەن ھەقىقەتەن يەر يۈزىدە مېڭىپ يۈرگەن ئىنسانلارنىڭ ئىچىدىن ئەڭ غالىب بىرىمەن، دېگەن.

ئىنساننىڭ بىكار قويۇپ بېرىلمەيدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿ئىنسان ئۆزىنى بىكار قويۇپ بېرىلىدۇ (يەنى شەرىئەت ئىشلىرىغا تەكلىپ قىلىنماي، مەيلىگە قويۇۋېتىلگەن ھايۋانغا ئوخشاش) دەپ ئويلامدۇ؟﴾ سۇددى بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: يەنى ئىنسان ئۆزىنى قايتا تىرىلدۈرۈلمەيمەن دەپ ئويلامدۇ؟ مۇجاھىد، ئىمام شافىئىي ۋە ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد

---

[1] سۈرە ئىنشىقاق 13 ـــ 15 ـ ئايەتكىچە.
[2] سۈرە دۇخان 49 ـ ئايەت.
[3] سۈرە مۇرسەلات 46 ـ ئايەت.
[4] سۈرە زۇمەر 15 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە فۇسسىلەت 40 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قاتارلىقلار مۇنداق دەيدۇ: يەنى ئۇ ياخشى ئىشنى قىلىشقا بۇيرۇلمايمەن ۋە يامان ئىشنى قىلىشتىن توسۇلمايمەن دەپ ئويلامدۇ؟

بۇ ئايەتنىڭ ئاشكارا مەنىسى يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ھەر ئىككى ھالەتنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. يەنى ئىنسانغا بۇ دۇنيادىمۇ ياخشى ئىشنى قىلىشقا بۇيرۇلماي، يامان ئىش قىلىشتىن توسۇلماي بىكار قويۇۋېتىلىدىغان ئىش يوق. قەبرىسىدىمۇ ئۇ قايتا تىرىلدۈرۈلمەي بىكار قويۇۋېتىلىدىغان ئىش يوق. بەلكى ئۇ دۇنيادا ياخشى ئىشنى قىلىشقا بۇيرۇلىدۇ. يامان ئىشنى قىلىشتىن توسۇلىدۇ. ئاخىرەتتە اللە نىڭ دەرگاھىغا ھەيدەپ بېرىلىدۇ. بۇ ئايەتتىن مەقسەت، قىيامەتنىڭ چوقۇم بولىدىغانلىقىنى ئىسپاتلاش ۋە ئۇنى ئىنكار قىلغان ئازغۇنلارغا، نادانلارغا ۋە ھەق بىلەن قارشىلاشقۇچىلارغا رەددىيە بېرىشتىن ئىبارەتتۇر.

شۇڭا اللە تائالا ئىنساننى دەسلەپتە ياراتقانلىقىنى ئۇنى قايتا تىرىلدۈرۈشكە دەلىل قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇ (بەچچىدانلارغا) تۆكۈلىدىغان (ئاجىز مەنى) ئەمەسمىدى؟**﴾ يەنى ئىنسان دادىسىنىڭ ئومۇرتقىسىدىن ئانىسىنىڭ رەھمىگە تۆكۈلگەن ئاجىز، ئەرزىمەس مەنىي ئەمەسمىدى.

﴿**ئاندىن ئۇ لەختە قان بولدى، ئاندىن اللە ئۇنى چىرايلىق شەكىلدە ياراتتى**﴾ يەنى ئۇ مەنىي لەختە قانغا ئايلاندى. ئاندىن ئۇ پارچە گۆشكە ئايلاندى، ئاندىن ئىنسان شەكلىگە كىردى، ئاندىن ئۇنىڭغا جان كىرگۈزۈلدى، ئاندىن ئۇ اللە نىڭ ئىزنى ۋە ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن ئەزالىرى ساغلام قەددىقامەتلىك بىر ئىنسانغا - ئوغۇل ياكى قىزغا ئايلاندى. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇ مەنىيدىن ئەر - ئايال (ئىككى تىپنى) ياراتتى**﴾.

﴿**ئۇ (يەنى يۇقىرىقىدەك ئىشلارنى قىلالىغان اللە) ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشكە قادىر ئەمەسمۇ؟**﴾ يەنى مۇشۇ ئاجىز مەنىيدىن مۇشۇنداق قامەتلىك ئىنساننى ياراتقان زات اللە، خۇددى ئۇنى دەسلەپتە ياراتقاندەك قايتا يارىتىشقا قادىر ئەمەسمۇ؟ قايتا يارىتىش، دەسلەپتە يارىتىشقا سېلىشتۇرغاندا، ئەلۋەتتە، ئاسان ياكى تەڭ ھالەتتە بولىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مەخلۇقاتنى دەسلەپتە (يوقتىن) بار قىلىدىغان، ئاندىن ئۇنى (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرىدىغان اللە ئەنە شۇدۇر، ئۇ (يەنى مەخلۇقاتنى تىرىلدۈرۈش) اللە غا (ئۇنى دەسلەپتە يوقتىن بار قىلغانغا قارىغاندا) ئوڭايدۇر﴾[1] يەنى ھەرقانداق نەرسىنى ئىككىنچى قېتىم يارىتىش ئەلۋەتتە ئاساندۇر. بۇ ھەقتە سۈرە رۇمدا تەپسىلى بايان قىلىندى.

بۇ سۈرىنىڭ ئاخىرىدا قىلىنىدىغان دۇئا توغرىسىدا

ئىمام ئەبۇداۋۇد، مۇسا ئىبنى ئەبۇئائىشەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۆيۈمنىڭ ئۈستىدە بىر ئادەم ناماز ئوقۇيتتى. ئۇ ﴿**ئۇ (يەنى يۇقىرىقىدەك ئىشلارنى قىلالىغان اللە) ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشكە قادىر ئەمەسمۇ؟**﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇغاندا: ئى اللە سېنى بارلىق نوقسانلاردىن پاك دەپ بىلىمەن. سەن ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشكە ئەلۋەتتە قادىرسەن، دەيتتى. ئادەملەر ئۇنىڭدىن بۇ ھەقتە سورىغاندا، ئۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم، دېدى.

شۇنىڭ بىلەن سۈرە قىيامەتنىڭ تەپسىرى تۈگىدى. جىمى ھەمدۇسانا اللە تائالاغا خاستۇر.

[1] سۈرە رۇم 27 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org